

Nyckelbegrepp för läsfrämjande arbete

Syftet med den här publikationen är att skapa en gemensam förståelse för vad som menas med läsfrämjande arbete i kommunerna och hur omfattande arbete det är frågan om. Nyckelbegrepp för läsfrämjande arbete samlar centrala begrepp som hjälper till att överblicka helheten i det läsfrämjande arbetet - från tidiga läsfärdigheter till multilitteracitet och kritisk läskunnighet samt betydelsen av strukturer och ledarskap.

Läsfrämjande arbete i kommunerna är mångprofessionellt och bedrivs bland annat inom småbarnspedagogik, undervisning, bibliotek, kultur- och ungdomstjänster inom föreningslivets verksamhet och brett inom kommunens serviceorganisation. Läskunnighet är både en individuell färdighet och en samhällelig grund: den hänger samman med lärande, delaktighet, välbefinnande och demokratisk handlingsförmåga. Därför är ledarskap, strukturer och resurser centrala för det läsfrämjande arbetet.

Begreppen i publikationen strävar inte efter att vara heltäckande eller slutgiltiga. De utgör en grund för diskussion om vad läsfrämjande arbete innebär i kommunerna och hur det kan utvecklas på ett systematiskt sätt. Begreppslistan stödjer särskilt planeringen av läsfrämjande arbete på kommunal nivå, men kan även användas mer allmänt för att tydliggöra vilka delområden som åtminstone ingår i att främja läskunnighet och hur riktlinjerna i läskunnighetsstrategin kan konkretiseras till praktiska åtgärder inom olika verksamheter.

Nyckelbegrepp för läsfrämjande arbete har tagits fram av Programmet för läskunnighet som en del av verksamheten inom delprogrammet En läsande kommun, i samarbete med OPPIVA-nätverket. Nyckelbegrepp för läsfrämjande arbete är en del av genomförandet av riktlinjerna i den nationella läskunnighetsstrategin.

Begreppet läsfrämjande arbete motsvaras av läskunnighetsarbete i nationella läskunnighetsstrategin. Båda kan användas. I den här publikationen används läsfrämjande arbete.

Innehåll

Inledning	2
Läsfrämjande arbete	4
Strukturer	5
Att leda det läsfrämjande arbetet	6
En läskunnighetsstrategi eller ett åtgärdsprogram för läskunnighet	7
Läskunnighetstrappan	8
Tillräcklig läskunnighet	9
Multilitteracitet	10
Kritisk läskunnighet	11
Undervisning i läsfärdigheter	12
Läsfärdigheter enligt ämnesområde	13
Språkmedvetenhet i det läsfrämjande arbetet	14
Att väcka läsintresse	15
Vuxna som läsande förebilder	16
En läsande gemenskap	17
Litteraturens betydelse för det läsfrämjande arbetet	18
Ordkonst	19
Tillgänglighet	20
Källor	21

#VILÄSER

Läsfrämjande arbete

A) Att främja läsning och läsintresse

B) Att främja läskunnighet

C) Att skapa strukturer för det läsfrämjande arbetet

Med läsfrämjande arbete avses olika insatser som görs för att stärka individers eller grupperas läskunnighet, läslust eller läsintresse. Läsfrämjande arbete görs till exempel inom kommunens olika tjänster och i många olika arbetsuppgifter – såsom inom småbarnspedagogik undervisning och utbildning, inom bibliotek, kulturtjänster, ungdomstjänster, mödra och barnrådgivning samt familjerådgivning.

I kommunen anknyter det läsfrämjande arbetet till många slags verksamheter, exempelvis undervisning, att väcka intresse för läsning, bedömning av stödbehov, servicehandledning, kommunikation, tillgänglighet och evenemang. De allmänna biblioteken har som lagstadgad uppgift att främja läsning och stödja multilitteracitet. Det läsfrämjande arbetet berör alla kommuninvånare och möjliggörs genom beslutsfattning, ledarskap och resursfördelning.

Förutom den offentliga sektorn är även olika aktörer inom den tredje sektorn viktiga i arbetet för att främja läskunnighet och öka läsning, både lokalt och nationellt. Även företag, såsom förlag, kan på olika sätt stöda läsfrämjande arbete.

Olika yrkesgrupper och organisationer med expertkunskap har olika roller och mål inom det läsfrämjande arbetet. Det är av betydelse att skilja mellan hur utvecklingen av läskunnighet sker pedagogiskt och arbetet med att främja läsning och läsintresse, även om de stöder varandra. Var och en kan bidra till att främja läsning och läslust i sin egen närmiljö – även genom små vardagliga handlingar.

Strukturer

Grunden för ett systematiskt läsfrämjande arbete av hög kvalitet är de strukturer som står som grund för arbetet. **Med strukturer avses systematiska, organiserade och långsiktiga verksamhetsformer samt nätverk för att främja, upprätthålla och fördjupa läsförmågan hos olika åldersgrupper.** Dessa strukturer skapar en grund som säkerställer att det läsfrämjande arbetet är kontinuerligt och målinriktat.

På kommunnivå innebär detta att frågor som rör läsfrämjande arbete skrivs in i styrdokument, såsom strategier, årsplaner eller budgeten. Inom olika sektorer syns det läsfrämjande arbetet i olika planer (till exempel läroplan, kulturläroplan, personalplan, kommunikationsplan, årsbudget) och därigenom i verksamheten i olika enheter. Till strukturerna för det läsfrämjande arbetet hör samarbetsformer som grundar sig på avtal, exempelvis mellan det lokala biblioteket och bildningssektorn eller samarbete inom en läroanstalt eller mellan olika läroanstalter.

Gemensamt överenskomna och tydliggjorda strukturer på olika nivåer garanterar att det läsfrämjande arbetet får tillräckliga resurser. Det betyder att det finns en skyldighet att samarbeta och utveckla arbetet och det är viktigt att man både på organisationsnivå och när det gäller uppgifter upprätthåller en kontinuitet och utvärderar verksamheten regelbundet.

Ledarskapet spelar en central roll i hur strukturerna för det läsfrämjande arbetet formas.

Att leda det läsfrämjande arbetet

Ett gott ledarskap möjliggör att arbetet har en tydlig riktning och att arbetet för att stärka läskunnigheten inte blir slumpmässigt. **Ledarskapet säkerställer att det finns gemensamma mål och att aktörerna samarbetar samt att insatserna riktas till de befolknings- och åldersgrupper som främst berörs.** Det är lättare att fatta långsiktiga beslut och trygga tillräckliga resurser när man på ledarskapsnivå förbinder sig till målen.

Ledarskapet synliggör det läsfrämjande arbetet så att det blir uppskattat och meningsfullt. Ett tydligt ledarskap förhindrar att arbetet görs dubbelt och riktar insatserna på ett effektivt sätt. Med hjälp av olika mätare följs effekten av åtgärderna upp, vilket också är en del av ett målinriktat ledarskap.

Ansvarsfördelningen bör vara öppen och tydlig, så att det är klart vem som leder vilken helhet. När personer med ansvar utses både nationellt och på kommunal nivå blir arbetet inte beroende av enskilda personer, utan en del av en permanent och planerad utvecklingsprocess.

En läskunnighetsstrategi eller ett åtgärdsprogram för läskunnighet

Kommunens läskunnighetsstrategi är en långsiktig plan som styr den verksamhet som inom kommunen har med läskunnighet att göra och anger hur kommunen ska stärka läskunnigheten för personer i alla åldrar. Även om den lokala läskunnighetsstrategin bygger på den nationella strategin, **utformas den utifrån kommunens egna behov, utvecklingsområden och befintliga styrdokument. Syftet är att synliggöra det läsfrämjande arbete som redan görs och att integrera det i kommunens egna strukturer och planer.** Därför är det viktigt att i inledningsskedet kartlägga det läsfrämjande arbete som redan görs i kommunen samt se över behoven för utveckling.

Läskunnighetsstrategin innefattar en gemensam strävan att skapa en grund för likvärdiga och konsekventa arbetssätt. Strategin fastställer vad kommunen vill uppnå och varför det med tanke på invånarnas välfärd, delaktighet och lärande är viktigt att stärka läskunnigheten. I synnerhet i större kommuner kan de ansvarsfördelningen och de konkreta åtgärderna beskrivas i ett separat åtgärdsprogram som görs upp efter strategiarbetet och där det preciseras hur strategins riktlinjer ska genomföras och följas upp. Strategin anknyter till de olika sektorernas planer och styrdokument. I vissa kommuner kan man också välja att genast utarbeta ett lokalt åtgärdsprogram för läskunnighet, om den strategiska visionen redan är tydlig.

Läskunnighetstrappan

De grundläggande läsfärdigheterna: Läskunnigheten utvecklas redan före barnet lär sig att läsa. Tidiga läsfärdigheter är färdigheter som förutsäger hur barnet kommer att lära sig läsa och skriva. De omfattar till exempel språklig medvetenhet samt intresse för språk, böcker och berättelser. Tidiga läsfärdigheter är bland annat: intresse för böcker och lässtunder, igenkänning av bokstäver och symboler och förmågan att kombinera ljud till ord. När dessa färdigheter stärks byggs en grund för den senare läskunnigheten. Tidiga läsfärdigheter kan stödjas redan från spädbarnsåldern.

Teknisk läsförmåga: Utvecklingen av den tekniska läskunnigheten – det vill säga avkodningsförmågan – är ett centralt mål framför allt i årskurs 1–2. Teknisk läskunnighet innebär att barnet lär sig sambandet mellan bokstäver och ljud och kan kombinera dem till ord. Läsningen börjar ofta som högläsning och blir med övning tyst läsning. Men enbart flytande läsning garanterar inte att barnet förstår textens innehåll eller kan bedöma det.

Läsförståelse och analyserande läsning: När barnet besitter teknisk läsförmåga kan hen börja ta till sig och bearbeta det hen läser. I detta skede lär sig barnet att strukturera och förstå det lästa.

Tolkning och bedömning: Den tolkande nivån innebär att barnet kan hitta betydelser som inte syns direkt på ordnivå. Till exempel kan hen vid läsning av en berättelse dra slutsatser om hur karaktärerna framställs genom sina handlingar eller vilket budskap berättelsen förmedlar. Då barnet kan bedöma en text kan hen reflektera över textens trovärdighet, analysera den utifrån publiceringskontext eller syfte, och sätta den i relation till bredare kunskap och erfarenheter. Målet är att läskunnigheten utvecklas till en helhet där förståelse, tolkande och bedömande läsning stöder varandra och anpassas efter situation och text.

Tillräcklig läskunnighet

Tillräcklig läskunnighet innebär en nivå av läskunnighet som gör det möjligt för en person att delta i vardagliga situationer, använda tjänster, fatta beslut och agera självständigt. Det förutsätter inte perfekt eller akademisk läskunnighet, utan förmågan att förstå och använda vardagliga texter: tidtabeller, instruktioner, meddelanden, räkningar, blanketter och innehåll i digitala tjänster. Detta är nödvändigt för att en person till exempel ska kunna sköta sin ekonomi, följa information och agera tryggt i olika situationer.

I Finland är det få vuxna som inte kan läsa, vilket innebär att de flesta vuxna tekniskt sett kan läsa. Teknisk läskunnighet är dock inte en tillräcklig nivå för att fungera i samhället. Tillräcklig läskunnighet handlar om förstående läsning. En för samhället nödvändig del av läskunnigheten är dessutom grundläggande förmåga till källkritik. En person behöver kunna skilja på tillförlitlig och icke tillförlitlig information, bedöma källor och förstå när syftet med informationen kan vara att påverka åsikter.

Tillräcklig läskunnighet är alltså inte bara en teknisk färdighet, utan en förmåga att läsa på ett sätt som gör det möjligt att bli hörd, delta, förstå sina rättigheter och skyldigheter och fatta hållbara val i vardagen. Den möjliggör delaktighet i arbetslivet, utbildningen, samhällets tjänster och demokratin – allt det som gör ett fullvärdigt medborgarskap möjligt.

Vid olika åldrar och livsskeden betonas olika aspekter av läskunnighet. Tillräcklig läskunnighet är därför situationsbunden, men olika läskompetenser kan stärkas genom hela livet. God och tillräcklig läskunnighet gör det möjligt att vara delaktig i arbetslivet, utbildningen, samhällets tjänster och påverka det som händer i samhället.

Multilitteracitet

Multilitteracitet innebär förmågan att förstå och tolka olika typer av budskap och innehåll som man möter i dagens samhälle. Det begränsas inte till enbart skriven text, utan omfattar i lika hög grad att läsa och bedöma bilder, videor, grafer, nyheter, reklam, sociala medier och digitalt innehåll samt innehåll som producerats av artificiell intelligens. Även den så kallade traditionella läs- och skrivkunnigheten är en del av multilitteracitet, men den är inte tillräcklig i sig.

Det krävs alltså en förmåga att uppfatta flera olika betydelser i olika miljöer och känna igen hur innehåll är uppbyggt och i vilket syfte det försöker påverka. Man behöver även själv kunna skapa innehåll med hjälp av olika medier och uttrycka sig.

Multilitteracitet är inte en enskild färdighet som man lär sig på en enda gång, utan en livslång process. Den förändras i takt med att samhället, teknologin och kommunikationsformerna förändras. Samma innehåll kan betyda olika saker beroende på var det publiceras, vem som producerat det och i vilket syfte det har skapats. Därför är multilitteracitet alltid knuten till situation, mål och sammanhang – oavsett om det gäller en nyhetsartikel, en diskussion på webben, en instruktionsvideo eller en AI-genererad text.

Multilitteracitet är en nödvändig kompetens eftersom den omfattning av information vi utsätts för idag sker med ett så högt tempo att vi människor behöver kunna navigera kritiskt i flöden av sociala medier, i kommunikation med myndigheter, i samband med digitala tjänster och mediemiljöer där fakta kan ges sida vid sida med manipulerat eller bristfälligt innehåll.

Kritisk läskunnighet

Kritisk läskunnighet innebär förmågan att förstå, tolka, bedöma, värdera och vid behov ifrågasätta olika typer av innehåll – texter, bilder, videor, nyheter, reklam, inlägg i sociala medier, statistik och även material som producerats av artificiell intelligens. **Det innebär en förståelse för att alla texter och budskap har sina egna syften. Det handlar också om att kunna stanna upp, ställa relevanta frågor och utvärdera var informationen kommer ifrån, varför den har skapats och hur den bör användas.**

I praktiken syns kritisk läskunnighet till exempel i förmågan att identifiera på vilket sätt vi påverkas av reklam, bedöma motiven bakom ett politiskt budskap, värdera en källas tillförlitlighet och förstå hur sociala medier och digitala miljöer kan påverka hur information syns och tolkas. Det innebär också att läsaren kan känna igen desinformation, vilseledande innehåll och oavsiktliga felaktigheter – och att kunna skydda sig mot dem och låta bli att förmedla informationen vidare.

I framtiden blir kritisk läskunnighet en allt viktigare kompetens i och med att digitala medier, social påverkan och AI-genererade innehåll ökar behovet av att förstå hur information skapas samt hur den bör tolkas och användas tryggt och etiskt. Kritisk läskunnighet är därför en central förutsättning för ett aktivt, tryggt och inkluderande medborgarskap.

Undervisning i läsfärdigheter

Undervisning i läsfärdigheter är ett målmedvetet och systematiskt arbete som syftar till att ge eleven förutsättningar att läsa tekniskt och flytande samt att förstå olika typer av texter. Undervisningen omfattar övning i lässtrategier, utvidgning av ordförrådet, fördjupad texttolkning och förmåga att använda läsfärdighet i olika situationer. Läsfärdighet är ett grundläggande redskap för lärande: utan den är det svårt att ta till sig innehåll i något läroämne.

Att undervisa i läsfärdighet är en av skolans kärnuppgifter och förutsätter pedagogisk kompetens. Lärare bygger upp elevens läsfärdighet steg för steg tillsammans med eleven. Läraren stödjer elevens individuella behov och väljer metoder som hjälper eleven att utveckla den tekniska läsförmågan till förmåga att förstå och kritiskt bedöma det lästa samt producera mångsidig text.

I alla läroämnen lär man sig läsfärdighet, eftersom varje kunskapsområde har sina egna texter, begrepp och sätt att presentera information. En matematisk uppgift, ett historiskt källmaterial, tolkning av en figur i fysik eller läsning av en karta i geografi – allt detta ingår i multilitteracitet. När läsfärdighet undervisas ämnesövergripande lär sig eleven att tolka olika texttyper och förstå information ur flera perspektiv.

Läsfärdigheter enligt ämnesområde

Läsfärdigheter enligt ämnesområde innebär att man kan läsa och förstå texter på ett sätt som är typiskt för just ett visst läroämne eller ämnesområde. **Varje område har sitt eget språk, sina egna begrepp, egna texttyper och sina egna sätt att förklara och motivera.** Ett och samma ord eller fenomen kan ha helt olika betydelse beroende på om man talar om fysik, modersmål, historia eller hälsokunskap. Därför är kopplingen mellan läsfärdighet enligt ämnesområde och kunskap i själva läroämnet stark: båda behövs, och de stöder varandra.

Läsfärdigheter enligt ämnesområde hjälper eleven att lära sig innehållet bättre, eftersom hen inte bara läser orden utan även förstår hur kunskap byggs upp och vad som anses viktigt inom området. Detta stärker också den akademiska framgången: lärandet fördjupas när man förstår de centrala begreppen inom ämnet och sätt att tolka information och logiken i den.

Exempel:

I fysik är kraft ett exakt definierat fenomen som handlar om relationen mellan objekt och mäts i newton. Det är inte en känsla eller upplevelse, utan en storhet som kan kalkyleras.

I modersmål och litteratur kan kraft vara en metafor: "berättelsens emotionella kraft" eller "språkets styrka". Den har inget mätbart värde utan beskriver textens inverkan på läsaren.

I historia kan kraft syfta på politisk eller militär makt: "imperiets kraft" eller "stadens ekonomiska styrka".

I hälsokunskap kan kraft vara en egenskap relaterad till kroppens funktionsförmåga, såsom "muskelstyrka".

Språkmedvetenhet i det läsfrämjande arbetet

Språkmedvetet läsfrämjande arbete utgår från tanken att texter inte kan förstås utan språk. Därför **är det viktigt att stanna upp vid ord, begrepp, satsbyggnader och textgenrer – och att beakta att elevens eget modersmål och de språk hen har lärt sig eller håller på att lära sig påverkar hur hen förstår och tolkar texter.**

Språkmedvetet läsfrämjande arbete betonar det egna modersmålet som en grund för identiteten. Det egna modersmålet är ofta det språk som en människa tänker på, ordnar sin förståelse av världen genom och uttrycker sig mest nyanserat med. När ett barn eller en vuxen får stöd och uppskattning samt möjlighet att läsa också på sitt eget språk, ökar det läsintresset och utvecklar läskunnigheten. Flerspråkighet är inget hinder för läsfrämjande arbete – det är en resurs.

Språkmedvetet läsfrämjande arbete hör hemma i småbarnspedagogik, skolor, familjer, hobbygrupper, bibliotek, ungdomsarbete, media och på arbetsplatser. Varje gemenskap där språk används och texter möts kan stödja språkmedvetenhet i vardagen: genom att förklara begrepp, tala respektfullt om olika språk, genom att uppmärksamma de krav som texterna ställer och göra läsning till en gemensam och samtalande aktivitet.

Målet är att alla ska ha rätt att lära sig läsa och förstå texter – både på sitt eget språk och i den omgivande språkmiljön.

Att väcka läsintresse

Att väcka läsintresse innebär att man strävar efter att skapa en positiv relation till läsning hos individen. Läsningen upplevs som meningsfull, lagom utmanande och personlig, genom att det finns lättillgängliga texter i omgivningen och personer som uppmuntrar till läsning. Utvecklingen av läskunnighet kräver regelbunden läsning – även på fritiden. Det är viktigt att stödja läsmotivationen. Läsaren bör ha möjlighet att välja texter som motsvarar hens nivå i läskunnighet och hens intressen. För en ovan läsare är det viktigt att kunna känna igen sig och hitta sådant som går att relatera till i texterna.

Sambandet mellan läsintresse och läskunnighet är starkt: ju säkrare man blir som läsare, desto lättare är det att på nytt bli entusiastisk över läsning. Regelbunden och upprepad lästning utvecklar i sin tur läskunnigheten. Läsintresse hänger också ihop med välbefinnande och upplevelser: det kan vara ett sätt att koppla av, bli inspirerad, få tröst eller leva sig in i andras erfarenheter.

Att väcka läsintresse är ett gemensamt ansvar. Inspiratörer kan vara föräldrar, skolan, syskon, vänner, bibliotekarier, tränare, ungdomsarbetare, lärare, släktingar och hobbygrupper. När läsningen ges tid och utrymme kan läsintresse växa fram – oavsett ålder.

Vuxna som läsande förebilder

Att en vuxen fungerar som en läsande förebild innebär att den vuxna genom sitt eget beteende visar att läsning är värdefullt, meningsfullt och viktigt. Den vuxna läser själv, talar positivt om läsning och skapar situationer där läsning får synlighet.

Att den vuxna fungerar som en läsande förebild är viktig eftersom barn tar efter de läsvanor de ser omkring sig. Ett barn vill göra det som hen ser att en vuxen gör. Det är också bra att synliggöra det digitala läsandet: man kan med fördel sätta ord på läsning av e böcker, ljudböcker eller digitala tidningar, så att det inte försvinner i all annan skärmtid.

Läsglädjen hos den vuxna sprider sig också till den närmaste omgivningen: till barn och unga, till arbetsgemenskaper och till fritidsmiljöer. Vuxna kan skapa en kultur där läsning är en del av vardagen för alla. Var och en kan fungera som en läsande förebild.

En läsande gemenskap

En läsande gemenskap är en miljö där läsningen syns och värdesätts som en del av vardagen. **Läsning ses inte bara som en individuell prestation, utan som något man gör tillsammans: man samtalar om böcker, delar läs-
upplevelser och gör läsning till ett sätt att vara tillsammans.** När läsning-
en är synlig och något man pratar om tillsammans blir det lättare att se sig
själv som läsare och intressera sig för olika typer av texter. Detta stöder
utvecklingen av läskunnighet, stärker lärandet och främjar välbefinnande
och delaktighet.

I skolan kan en läsande gemenskap synas till exempel genom att klassen
regelbundet läser tillsammans och bearbetar det lästa tillsammans – inte
enbart genom individuella uppgifter. Gemensam läsning väcker intresse
särskilt hos dem som inte självmant väljer att läsa. I modellen En läsande
skola skapar skolans verksamhetskultur, strukturer och undervisningsar-
rangemang regelbundna möjligheter för eleverna att läsa, diskutera och
arbeta med texter tillsammans och se läsning som en del av alla läroäm-
nen (jfr. En läsande småbarnspedagogik och En läsande kommun).

Familj, vänner, småbarnspedagogik, hobbygrupper, bibliotekstjänster, ung-
domsverksamhet och arbetsplatser kan alla vara läsande gemenskaper. I
hemmet kan detta synas till exempel i gemensamma lässtunder eller i att
vuxna visar att läsning är en naturlig del av vardagen. På arbetsplatsen
kan en läsande kultur innebära till exempel att dela boktips, ha gemensam-
ma diskussioner eller att använda läsning som stöd för lärande och välbef-
innande på arbetsplatsen.

Litteraturens betydelse för det läsfrämjande arbetet

Litteratur är en av hörnstenarna i det läsfrämjande arbetet. Den splittrade textvärlden – uppdateringar på sociala medier, korta meddelanden och snabba innehållsflöden – räcker inte för att utveckla en stark läskunnighet, ett rikt ordförråd eller god förståelseförmåga. Litteraturen eller andra omfattande texthelheter erbjuder innehåll som kräver koncentration, och genom innehållet lär sig läsaren att uppfatta handlingen, olika textstrukturer och perspektiv som inte kan sammanfattas i ett par meningar.

Till exempel skönlitteraturens nyansrika ordförråd, varierande meningsbyggnad, perspektivrikedom och känslomässiga engagemang främjar läsflyt och förmågan att tolka och bedöma texter.

Det är också viktigt att lyfta fram betydelsen av facklitteratur. En del läsare läser helst facklitteratur: till exempel böcker om egna intresseområden eller en idolbiografi kan väcka läslusten hos någon som annars undviker långa texter. Läsning av faktaböcker kan kombineras på ett naturligt sätt med undervisningen i ämnesspecifika textfärdigheter. Litteraturens roll är att göra mångsidig läsning synlig och lockande. Bokprat hjälper läsaren att hitta rätt bok, författarbesök synliggör författarnas arbete och berättelser, litteraturpriser lyfter fram kvalitativa verk och olika läsutmaningar gör läsningen rolig. **När böcker syns och man talar om böcker, sänks tröskeln för att läsa.**

Ordkonst

Ordkonst är ett sätt att använda språket kreativt: man hittar på berättelser, leker med ord, skriver, berättar, skapar dikter och använder bilder, drama, musik och digitala verktyg som stöd. **Det viktigaste inom ordkonsten är att man accepterar och stöder varje persons eget sätt att skriva och berätta.** Ordkonst ingår i grunderna för planen för småbarnspedagogik och läroplansgrunderna för alla utbildningsnivåer.

Inom ordkonst skiljer man inte på att läsa och att skriva. Man lär sig skriva genom att läsa, och läsningen fördjupas när man själv producerar text. Ordkonsten använder många olika texter som modeller, inspiration och byggstenar för det egna skapandet. En text kan bearbetas, fortsättas, få ett nytt perspektiv eller omformas till en annan uttrycksform.

Inom ordkonst övar man sådana färdigheter som läsning kräver att förstå ord och begrepp, uppfatta berättelsens struktur, använda sin fantasi, tolka text och tydligt uttrycka sina egna tankar. Dessutom stärker ordkonst det egna språket och identiteten. Man får använda sina egna erfarenheter, sitt eget sätt att tala och vid behov kan man använda flera språk. Detta gör ordkonsten till ett tryggt och inspirerande sätt att skapa en relation till språk och till att uttrycka sig själv.

Tillgänglighet

Med tillgänglighet avses att läsning och att lära sig att läsa ska vara möjligt för alla, oberoende av funktionsnedsättning, sjukdom eller andra begränsningar.

Att säkerställa tillgänglighet innebär att definiera och ordna olika stödresurser – i bibliotek, inom utbildning samt i hur tjänster och innehåll utformas och struktureras. Ett tillräckligt omfattande nät av biblioteksfilialer och tjänster garanterar att böcker är fysiskt tillgängliga.

Digitala tjänster bör fungera på olika enheter och med olika hjälpmedel. Innehållen ska vara begripliga och lätta att ta till sig för alla, även för dem som behöver särskilt stöd, äldre personer eller personer med kognitiva svårigheter.

För vissa är allmänspråket inte tillräckligt tillgängligt, och då behövs lätt språk för att stödja förståelsen. Någon annan kan i sin tur behöva det stöd som digitala böcker erbjuder – till exempel ljudböcker, möjligheten att markera text eller att läsa och lyssna samtidigt.

Källor

Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. (2021). Kirjasta kaveri. Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Grünthal, S. E. M. (2020). Lukutaito ja lukeminen. Teoksessa M. Ahlholm, S. Grünthal, S. Happonen, R. Juvonen, U. Karvonen, S. Routarinne & L.Taino (toim.), Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa (ss. 165–206). Suomen ainedidaktinen tutkimusseura.

Hulden, Aerila J.-A., Lähteenmäki & Mikkilä-Erdmann (2024). Perheissä esiintyvät lasten lukukulttuurit vanhempien kuvaamana. Ainedidaktikka 2, 1–24.)

Kuosmanen, M., Lehtinen, A., Luokomaa, S., Mäkinen, E., Rantala, S., Siiskonen, T., & Lerkkanen, M.-K. (red.), LUKILOKI – Perspektiv på läs- och skrivefärdigheter. Utbildningsstyrelsens webbplats: www.oph.fi/sv/lukiloki-perspektiv-pa-las-och-skrivfardigheter.

Leino, K., Lerkkanen, M.-K. & Nissinen, K. 2021. Lukustrategioiden tunnistaminen lukutaidon vahvistajana. Teoksessa Lukutaito - Tie tulevaisuuteen. PISA 2018 Suomen pääraportti.

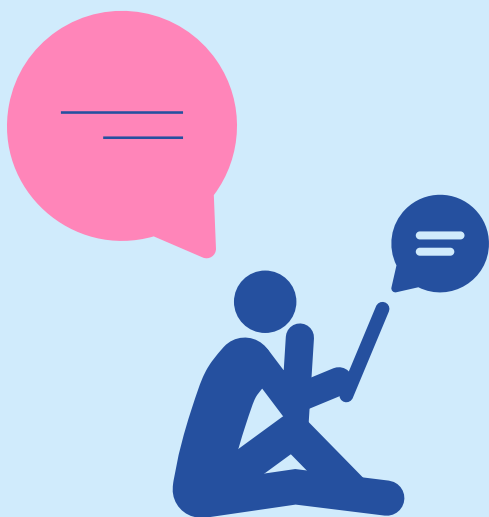
Utbildningsstyrelsen (2021). Nationella läskunnighetsstrategin 2030. Läsrörelsen. Utbildningsstyrelsen. www.oph.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/nationella-laskunnighetsstrategin-2030

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014). Utbildningsstyrelsen. www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-laroplanen-den-grundlaggande-utbildningen

Väättäin, E. & Marjokorpi, J. (2024). Vastasaapuneiden oppilaiden tiedonalakohtaisten lukutaitojen arviointi: Kielididaktinen näkökulma oppimisen tukeen. AFinLAN vuosikirja 2024, 344–375.

Texten har kommenterats av sakkunniga inom OPPIVA-nätverket, Utbildningsstyrelsens undervisningsråd Minna Harmanen, Sofia Stolt och Katri Kuukka, professor Sari Sulkunen, utvecklingschef Mervi Heikkilä vid Seinäjoki stadsbiblioteks riksomfattande specialuppdrag gällande bibliotekstjänster som främjar barn och ungas läsande och läskunnighet samt överinspektör Marko Ojanen på Tillstånds- och tillsynsverket.

#VILÄSER

Programmet för läskunnighet

Det riksomfattande Programmet för läskunnighet vid Utbildningsstyrelsen stöder läsning och läskunnighet bland alla åldrar genom delprogrammen En läsande småbarnspedagogik, En läsande skola och En läsande kommun samt delar ut statsunderstöd för läsfrämjande arbete. Verksamheten är den del av genomförandet av riktlinjerna i den nationella läskunnighetsstrategin.

oph.fi/sv/programmet-for-laskunnighet

Beställ nyhetsbrev:

oph.fi/lukutaito-ohjelma

oppivaverkosto.fi

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

oph.fi/sv